

HOOFSTUK 8

SAMEVATTENDE GEVOLGTREKKINGS EN AANBEVELINGS

8.1 INLEIDING

Die intervensieprogram is in die vorige hoofstuk bespreek. Hierdie hoofstuk fokus op die gevolgtrekkings en aanbevelings van die betrokke studie. Aanbevelings word op mikro-, meso-en makrovlak gemaak.

8.2 SAMEVATTENDE GEVOLGTREKKINGS UIT DIE STUDIE

Die doelgerigte afhandeling van die voorondersoek het die suksesvolle afhandeling van die betrokke studie moontlik gemaak. Vanweë navorser se noue betrokkenheid by die gemeenskap en navorser se privaatpraktyk, het die voorondersoek waardevolle insette ten opsigte van die invloed van aggressiewe gedrag in die middelkinderjare op die ouer-kind verhouding gelewer.

Die literatuurstudie het spesifiek ten doel gehad om kennis met betrekking tot die navorsingsproses, die middelkinderjare, die aggressiewe kind, die invloed van aggressie op die ouer-kind binding en speltherapie vanuit die gestaltbenadering uit te brei. Genoegsame plaaslike en buitelandse literatuur kon met behulp van die Akademiese Inligtingsentrum aan die Universiteit van Pretoria, die munisipale biblioteke van Groblersdal en die Internet bekom word, om die spesifieke doel van die studie te bereik. Die aflegging van 'n navorsingstentamen, 'n tentamen oor die studieveld van aggressiewe gedrag by kinders, ouer-kind binding, speltherapietegniese, konsultasie met kundiges en die bestudering van literatuur, het die navorser in staat gestel om die literatuurstudie suksesvol af te handel.

Tydens die voorondersoek met twee kinders en hul ouers het navorser die geleentheid gehad om die navorsingsprosedures, die verskillende spelmediums, die terapeutiese

tegnieke en die meetinstrumente te toets. Die leemtes en struikelblokke ten opsigte van die intervensieprogram en die meetinstrumente kon sodoende geïdentifiseer en verander word. Die uitvoerbaarheid van die hoofondersoek kon ook tydens die voorondersoek bepaal word (vergelyk paragraaf 1.10.3).

Vir die doeleindes van die studie is 'n kombinasie van kwalitatiewe en kwantitatiewe navorsing gebruik. Cresswell (in De Vos, 1998:360) se dominant-teenoor-minder-dominant-model is tydens die studie benut. Dit blyk dat hierdie kombinasie suksesvol in die studie aangewend is. Die studie het hoofsaaklik uit kwalitatiewe data-insameling bestaan. Die impak wat aggressiewe gedrag op die ouer-kind verhouding het, kon ondersoek, geïnterpreteer en verklaar word. Die verband tussen die veranderlikes kon aangedui word. Waardevolle inligting oor die ouer-kind verhouding en navorsers se kennis oor aggressiewe gedrag is tydens die individuele sessies met die respondente behandel. Die benutting van voortdurende assessering na elke sessie, prosesnotas en oudiokasette het die navorsers verder in staat gestel om die sessies op 'n effektiewe en 'n doelgerigte wyse te evalueer. Die gestandaardiseerde skale as metodes van kwantitatiewe data-insameling wat tydens die hoofondersoek aangewend is, het ook as sinvolle meetinstrumente gedien (vergelyk paragraaf 1.10.4).

Die aanwending van intervensienavorsing blyk uit die literatuurstudie en die empiriese ondersoek sinvol te wees. Daar kon op 'n doelgerigte en wetenskaplike wyse te werk gegaan word om die reeds bestaande kennis rondom die aggressiewe kind en die ouer-kind binding uit te brei. Die spelterapeutiese intervensieprogram kon met sukses ontwikkel, geïmplementeer en geëvalueer word. Reeds bestaande kennis rondom speltherapie en die gestaltbenadering kon uitgebrei word, om sodoende suksesvolle hulpverlening aan die aggressiewe kind te bied. Navorsers het daarin geslaag om vyf van die ses fases van die navorsingsproses in intervensienavorsing, suksesvol af te handel (vergelyk paragraaf 1.7). Fase 6 wat oor bemerking handel, is nie as deel van die intervensieprogram benut nie. Kinders wat aggressiewe gedrag openbaar en waar die ouer-kind verhouding skade gelei het, is in navorsers se privaatpraktyk geïdentifiseer en vrywillig by die navorsing betrek (fase 1). 'n Literatuurstudie is suksesvol afgehandel, en

inligting oor aggressiewe gedrag tydens die middelkinderjare, die ouer-kind binding en speltherapie is bestudeer. Praktiese kennis is benut en kundiges is genader om verdere inligting te bekom (fase 2). 'n Bruikbare ontwerp en meetinstrumente is gekies, en die navorser kon daarin slaag om die intervensieprogram te ontwikkel (fase 3). Die intervensieprogram is tydens die voorondersoek met twee kinders wat aggressiewe gedrag openbaar en swak ouer-kind bindinge toon, geïmplementeer (fase 4). Die resultate van die voorondersoek is geëvalueer en vir die benutting van die hoofondersoek aangepas. Die intervensieprogram is tydens die hoofondersoek met vyf junior-primêre skoolkinders wat aggressiewe gedrag openbaar, geïmplementeer (fase 5). 'n Navorsingsverslag is geskryf, hipoteses is vir verdere navorsing gestel en daar word beplan om artikels vir publikasie in vaktydskrifte gereed te maak. Aanbevelings is op mikro-, meso- en makrovlak gemaak, en terugvoer is aan ouers en maatskaplike werkers gegee. Navorser beplan om die program verder te bemark deur die aanbidding van kort kursusse, en om die program in navorser se privaatpraktyk te benut (fase 6).

Kwasi-eksperimentele navorsing as enkelstelselontwerp wat tydens die studie aangewend is, was daarop gerig om die invloed van aggressiewe gedrag op die ouer-kind binding te bepaal. Die oorsaak van die kind se aggressiewe gedrag en die invloed wat dit op die ouer-kind binding het, kon dus bepaal of verklaar word (vergelyk paragraaf 1.8). Die voortoets-natoets ontwerp en benutting van gestandaardiseerde skale wat tydens die studie benut is, blyk sinvol te wees, aangesien die navorser presies kon vasstel tot watter mate die spelterapeutiese intervensieprogram (onafhanklike veranderlike) die middelkinderjare kind se aggressie en die ouer-kind binding (afhanklike veranderlike) beïnvloed (vergelyk paragraaf 1.9). Daar kon tydens die sessies met die kind op elkeen se unieke proses gefokus word, en onvoltooidhede kon in die veilige atmosfeer van die speelkamer uitgespreek en hanteer word. Die kwantitatiewe meting was dus ingebou om die geldigheid en die betroubaarheid van die navorsing te verseker. Die kwalitatiewe vertrouenswaardigheid en akkuraatheid kon dus kwantitatief geverifieer word.

Die verskillende metodes van data-insameling wat tydens die studie aangewend is, kon met sukses benut word. Aangesien dit ook 'n kwalitatiewe as 'n indiepte ondersoek was,

was die navorser deel van die proses. Deelnemende waarneming was dus noodsaaklik om die nodige inligting tydens die sessies te verkry. Hierdie sessies is op oudiokasette en prosesnotas neergelê. Speltherapie sessies en gekontroleerde waarnemings met die proefpersone tydens die hoofondersoek, het navorser in staat gestel om sowel die navorsingsproses as die terapeutiese proses sinvol deur te voer (vergelyk paragraaf 1.9). ‘n Indiepte ondersoek wat oor tien sessies gestrek het, kon volledig geloods word. Die impak van die middelkinderjare kind se aggressie op die ouer-kind binding en die bewusmaking van die kind se aggressie kon in die intervensieprogram aangespreek word. Die resultate is in paragraaf 6.8 bekend gemaak. Hierdie sessies is op oudioband opgeneem, aantekeninge is tydens die sessies gedoen en verslae is direk na elke sessie geskryf met uitgebreide assessering en evaluering. Hierdie gegewens is benut om die gevallestudies te beskryf.

Dit blyk uit die resultate van die empiriese ondersoek dat die aanwending van die enkelstelselontwerp as meetinstrument effektief was. Die geslaagdheid van die intervensie kon bepaal word. Die betrokke kind sowel as sy ouer(s) het die skale suksesvol voltooi. Die program is geslaagd deurdat die betrokke kinders van hul aggressie bewus geword het. Die gegewens kon verder by wyse van staafdiagramme verwerk en geïnterpreteer word.

8.3 SAMEVATTENDE GEVOLGTREKKINGS VANUIT DIE HOOFSTUKKE EN AANBEVELINGS

Vanuit die navorsingsprojek en die verwerking van die empiriese gegewens is dit duidelik dat intervensienavorsing met sukses in maatskaplike werk benut kan word. Die duidelike uiteensetting van die stappe in intervensienavorsing en die toepassing daarvan, het dit vir die navorser moontlik gemaak om die betrokke studie met sukses te voltooi. ‘n Voorondersoek is met sukses afgehandel, en ‘n hoofondersoek is gedoen waar resultate geëvalueer kon word. ‘n Intervensieprogram is ook saamgestel.

Dit is uit hoofstuk 2, wat oor die middelkinderjare handel, duidelik dat 'n kind tydens hierdie ontwikkelingsfase meer van sy opvoeders onafhanklik word, en aan nuwe veranderings en uitdagings blootgestel word. Die kind se liggaamlike, motoriese, kognitiewe, morele, emosionele, sosiale en persoonlikheidsontwikkeling speel steeds 'n groot rol in hierdie nuwe ontwikkelingsfase. Die emosionele-sosiale ontwikkeling van die kind in sy middelkinderjare speel 'n belangrike rol in sy ontwikkeling. Tydens die middelkinderjare ervaar die kind 'n behoefte om iewers te behoort. Die invloed van die gesin asook ander invloede in die kind se lewe speel 'n belangrike rol in die kind se ontwikkeling en hantering van die self en sy gevoelens. Faktore wat die kind se groei kan belemmer, moet in ag geneem word, sodat die kind gesond kan ontwikkel en groei.

Aggressiewe gedrag in die middelkinderjare is in hoofstuk 3 bespreek. Daar is altyd 'n rede vir of 'n oorsaak van kinders se aggressiewe gedrag. Kennis moet gedra word ten einde die aggressiewe kind te kan beskryf. Daar behoort opgelet te word na die gesin se groot rol in die kind se lewe en dat die opvoedingstyle van die ouers dikwels tot aggressiewe gedrag by die kind bydra. Die ideaal is dat dit wat aanleiding gee tot aggressie by die kind, verstaan moet word en dat die kind sowel as sy ouers vir behandeling of bindingsterapie sal inskakel om aggressie te verminder en verhoudings te versterk.

Hoofstuk 4, wat oor die ouer-kind binding handel, beklemtoon die spesiale band wat tussen 'n ouer en sy kind van so vroeg as vóór en direk ná geboorte af bestaan. Dit is duidelik dat 'n gebrek aan ouerlike sekuriteit en liefde daartoe aanleiding gee dat 'n kind 'n behoefte aan aandag ervaar. Hierdie tekorte in die kind se lewe gee dikwels tot spanning, angs en selfs aggressiewe gedrag by die kind aanleiding. Die ontwikkeling van binding speel dus 'n fenominale rol in die ouer-kind verhouding. Kategorieë van binding kan onderskei word. Die kind se temperament het ook 'n definitiewe invloed op die ouer-kind binding. Die impak van die ouers se opvoedingstyle het ook 'n direkte uitwerking op die kind se gedrag. Die ideaal is dat die terapeut kennis van die tipe ouer-kind binding en die opvoedingstyle moet dra. Wanneer die ouer-kind binding nie bevredigend ontwikkel het nie, is die ideaal dat die kind en sy ouers saam vir behandeling moet inskakel.

Dit is uit hoofstuk 5 duidelik dat spel vir die kind se ontwikkeling belangrik is. Deur middel van spel kan die kind in sy middelkinderjare die geleentheid kry om met sy innerlike kontak te maak. Spel is die kind se taal. Die spelterapeut moet oor bepaalde vaardighede en eienskappe beskik en dit benut om sinvol met die aggressiewe kind te kan werk. Die speelkamer moet ook so ingerig wees dat die aggressiewe kind veilig voel om sy gevoelens te ontlaai. Die verskillende vorme van spel, tegnieke en hulpmiddels wat tydens die betrokke studie met die aggressiewe kind aangewend is, is sinvol en kan aanbeveel word. Die holistiese beskouing van die aggressiewe kind blyk relevant te wees en dit is sinvol om in die hier-en-nou op dit wat op die aggressiewe kind se voorgrond is, te fokus. Daar moet gewaak word om die terapeutiese proses met die aggressiewe kind nie aan te jaag nie. Dit is belangrik om teen die kind se tempo te werk en op die vertrouensverhouding te fokus. Die aggressiewe kind moet in staat gestel word om sy bewustheid te verhoog, om keuse te maak en verantwoordelikheid vir sy gedrag te aanvaar. Die kontakgrensversteurings en struikelblokke waardeur die kind beweeg, kan geïdentifiseer en hanteer word.

Dit is uit hoofstuk 6 duidelik dat die spelterapeutiese intervensieprogram spesifiek daarop gerig was om die aggressie van vyf laerskoolkinders wat aggressief voorkom en waar die ouer-kind binding skade gelei het, te verminder en om die ouer-kind binding te versterk. Die meetinstrumente kon met sukses aangewend word en was waardevol om die geldigheid en die betroubaarheid van die studie te verseker.

In hoofstuk 7 is die intervensieprogram volledig uiteengesit. Dit moet beklemtoon word dat terapeute wat met die aggressiewe kind gaan werk, voldoende kennis oor aggressiewe gedrag en die invloed van die gesin op die kind moet beskik. Kennis en praktiese ondervinding met betrekking tot die gestaltbenadering en speltherapie is ook 'n vereiste om die intervensieprogram te implementeer.

8.4 GLOBALE AANBEVELINGS NA AANLEIDING VAN DIE NAVORSING

Na aanleiding van die voorafgaande resultate en gevolgtrekkings word die volgende aanbevelings gemaak.

8.4.1 Aanbevelings op mikrovlak

8.4.1 Die aggressiewe kind

Daar moet in gedagte gehou word dat aggressie 'n normale gevoel is, maar indien die kind se aggressiewe gedrag sy normale funksionering beïnvloed, moet die kind se aggressie dadelik aangespreek word. Die aggressiewe kind gebruik sy aggressie dikwels om homself te beskerm. Die ouer-kind binding lei dus skade as gevolg van die kind se aggressiewe gedrag. Indien die voorafgaande in gedagte gehou word, blyk 'n intervensieprogram met die aggressiewe kind beslis in die kind se belang te wees.

Vervolgens kan aanbevelings gemaak word om die aggressiewe kind in sy normale ontwikkeling as kind te ondersteun:

- Dit is belangrik dat die aggressiewe kind sy aggressie moet verstaan, om dit sodoende te aanvaar, te erken en te besit.
- Die aggressiewe kind moet insig in sy aggressiewe gedrag en die invloed wat dit op die ouer-kind verhouding het, ontwikkel.
- Die aggressiewe kind moet leer om sy ouers of opvoeders te vertrou en om sy gevoelens te identifiseer en op 'n positiewe en sosiaal aanvaarbare wyse daaraan uitdrukking te gee.

- Die aggressiewe kind moet leer om self verantwoordelikheid vir sy gedrag te neem en besef dat hy kan kies hoe hy sy aggressie wil hanteer. Die nodige hanteringstrategieë om sy aggressie te beheer, moet aan die kind geleer word.

8.4.1.2 Die ouers van die aggressiewe kind

Die ouers speel 'n belangrike en sentrale rol in die kind se lewe. Die volgende aanbevelings met betrekking tot die ouers van aggressiewe kinders kan gemaak word:

- Die ouers moet begrip en insig in die aard en omvang van hul aggressiewe kind se gedrag ontwikkel. Kennisuitbreiding oor die ontstaan van aggressie is noodsaaklik, sodat die ouers die kind se behoeftes kan verstaan.
- Die ouers moet van die impak wat hul ouerskapstyl op die kind het bewus wees. Die ouers se rolle moet voortdurend geëvalueer word. Ouerlike sensitiwiteit speel hier 'n belangrike rol om 'n kind se behoeftes te bepaal.
- Die ouers moet van kinders se behoeftes bewus wees en hul kind aanmoedig om gevoelens te verbaliseer en te erken.
- Ouers vervul 'n belangrike ondersteuningsnetwerk vir hul kind. Dit is dus noodsaaklik dat die ouers hul samewerking tydens hulpverlening aan die aggressiewe kind gee.

8.4.2 Aanbevelings op mesovlak

8.4.2.1 Terapeute

Die volgende aanbevelings met betrekking tot die terapeut se rol wanneer daar met die aggressiewe kind gewerk word, word gemaak:

- Die terapeut moet begrip en insig oor aggressiewe gedrag by kinders hê. Die verskillende ontwikkelingsfases van kinders speel 'n belangrike rol om die kind te verstaan en om groei te monitor.
- Die terapeut moet oor die nodige kennis, vaardighede en insig beskik om die aggressiewe kind op 'n doeltreffende en effektiewe manier van hulp te wees.
- Die aggressiewe kind is geneig om verdedigingsmeganismes te gebruik om homself te beskerm, en weerstand kan voorkom. Dit is dus belangrik dat die terapeut die terapeutiese proses nie moet aanjaag nie en volgens die kind se tempo moet beweeg. Die terapeut moet op haar ondervinding, vaardighede en kennis as terapeut staatmaak om die verskillende fases tydens die kind se proses in ag te neem.
- Die terapeut moet 'n veilige en gemaklike atmosfeer vir die aggressiewe kind skep, aangesien die kind geneig is om weerstand te bied en geen vertrouwe het nie.
- Die terapeut moet die ouers van die aggressiewe kind aanmoedig om deel van die hulpverlening te wees.

8.4.2.2 Onderwysers

In die betrokke studie is die onderwysers nie in die hulpverlening aan die aggressiewe kind betrek nie. Die kind spandeer tog 'n groot gedeelte van sy dag by die skool. Die onderwyser kan van groot hulp wees om die kind wat aggressiewe gedrag openbaar, te identifiseer. Die volgende aanbevelings ten opsigte van die onderwysers se rol in die identifisering van die aggressiewe kind kan gemaak word:

- Onderwysers moet begrip en insig in die aard en omvang van aggressiewe gedrag by kinders ontwikkel. Kennisuitbreiding oor die impak wat aggressiewe gedrag op die kind se skoolwerk en sy sosialisering het, is noodsaaklik sodat die onderwyser meer insig in die kind se gedrag kan ontwikkel en ondersteunend kan optree.

- Onderwysers moet kennis van die kind se gesinslewe dra en enige trauma waardeur die kind gaan (byvoorbeeld egskeiding, verlies van 'n ouer), sodat sy enige verandering in gedragpatrone by die kind kan waarneem.
- Onderwysers moet hul samewerking tydens hulpverlening aan die aggressiewe kind gee. Dit is noodsaaklik dat die onderwyser moet bewus wees hoe om die aggressiewe kind in die skoolopset te hanteer.

8.4.3 Aanbevelings op makrovlak

8.4.3.1 Onderwys- en Welsynsdepartemente

Aangesien die Onderwys- en Welsynsdepartemente vir die skoolleerlinge se welstand verantwoordelik is, word die volgende aanbevelings gemaak:

- Aggressiewe gedrag onder skoolkinders neem toe en kinders baklei meer tydens skoolure as by die huis. Daar word aanbeveel dat die Onderwys- en Welsynsdepartemente terapeutiese dienste by skole moet oorweeg. Die terapeutiese dienste sal nie net op gedragsprobleme fokus nie, maar ook op enige behoeftes van die kind wat in die skoolopset aangespreek kan word.

8.4.4 Aanbevelings vir verdere navorsing

Die volgende aanbevelings word vir verdere navorsing gemaak.

- Die betrokke studie kan geëvalueer word om die sukses van die intervensieprogram te bepaal.
- Die intervensieprogram kan met kinders in ander kultuurgroepe geïmplementeer word, ten einde te bepaal of daar 'n positiewe verband tussen die implementering van

die intervensieprogram en die verhoging en bewusmaking van die kind se gevoelens bestaan.

- Die intervensieprogram kan aangepas word by leergestremdes byvoorbeeld ten einde te bepaal of daar 'n positiewe verband tussen die implementering van die intervensieprogram, en die verhoging en bewusmaking van die kind se gevoelens bestaan.

8.5 DIE BEREIKING VAN DIE DOELSTELLING EN DIE DOELWITTE

8.5.1 Doelstelling

Die doelstelling, naamlik om 'n spelterapeutiese intervensieprogram saam te stel en te implementeer ten einde aggressie by die kind in die middelkinderjare te hanteer en die ouer-kind binding te versterk, is deur die betrokke studie bereik.

8.5.2 Doelwitte

Die doelwitte van die studie is soos volg bereik:

- **Om deur middel van die literatuurstudie, onderhoude met kundiges en waarneming in die praktyk, kennis oor die aggressiewe kind in die vroeë middelkinderjare te verkry en die invloed van die aggressiewe kind se gedrag op die ouer-kind binding te begryp en te verbreed – ten einde die intervensieprogram ooreenkomstig hierdie kinders se behoeftes, vermoëns, potensiaal en beperkinge te ontwikkel.** Genoegsame literatuur kon met behulp van die Akademiese Inligtingsentrum aan die Universiteit van Pretoria, die Internet en munisipale biblioteke bekom word om hierdie doel te bereik. Onderhoude met kundiges en navorsers se aflegging van die navorsingstentamens het navorsers in staat gestel om met die studieveld van navorsing en aggressiewe gedrag bekend te raak.

Navorsers se privaat praktyk was van groot waarde om veral deur middel van praktiese ondervinding die nodige beplanning vir die studie te kon doen.

- ‘n Verdere doelwit van die studie, naamlik **om kennis met betrekking tot die beginsels, tegnieke en werkswyses in gestaltterapie en spelterapie in te samel en uit te brei, ten einde die hulpverleningsprogram aan die aggressiewe kind en sy ouer(s) sinvol te ontwikkel en deur te voer**, is ook bereik. Relevante literatuur oor die beginsels en tegnieke in gestaltterapie is bestudeer. Daar is verder doelbewus gepoog om die proefpersone as ‘n geheel te benader, hul balans te herstel en om op die figuurvoorgrond, bewustheid, die hier-en-nou, polariteite, die neem van verantwoordelikheid en keuses maak, kontakgrense en kontakgrensversteurings te fokus. Daar is gedurig tydens die terapeutiese sessies gepoog om die kind te help om deur die vlakke van neurose te beweeg. Relevante literatuur oor die waarde en funksies van spel, die beginsels van spelterapie, die vorme van spel, tegnieke en hulpmiddels wat tydens spelterapie aangewend kan word, die eienskappe van ‘n doeltreffende spelterapeut en die terapeutiese proses is bestudeer. Die navorsers het kennis rakende spelterapie vanuit die gestaltbenadering in die privaatpraktyk opgedoen.
- **Om ouers en hul aggressiewe kinders in die middelkinderjare tydens’n vooronderzoek te betrek, ten einde die doeltreffendheid, die relevantheid en die uitvoerbaarheid van die intervensieprogram en meetinstrumente te toets en te verhoog.** Navorsers kon daarin slaag om respondente vanuit navorsers se privaatpraktyk te kry, en ‘n vooronderzoek waartydens ‘n voorlopige intervensieprogram beplan kon word, is geloods. Twee kinders en hul ouers kon die skale voltooi ten einde die relevantheid en konsekwentheid van die intervensieprogram en die meetinstrumente te toets. Leemtes en struikelblokke ten opsigte van die beplande studie kon so geïdentifiseer word. Die volgende aspekte moes vir die hoofonderzoek aangepas word, naamlik die tyd wat die ouer en die kind aan die skale spandeer het en die plek waar die ouer en die kind die skale voltooi het. Die kind wou nie in dieselfde kamer as die ouer die skale voltooi het nie.

- **Om ses aggressiewe kinders en hul ouers by die hoofondersoek te betrek waartydens hulle die spelterapeutiese intervensieprogram deurloop, en om hulle by die voor- en natoetsing deur middel van gestandaardiseerde skaalvoltooiing te betrek waardeur die sukses van die program gemeet kan word.** Ses kinders wat aggressiewe gedrag openbaar, is by die hoofondersoek betrek. Vyf van hierdie ses kinders het die intervensieprogram voltooi. Die intervensieprogram het oor 'n tydperk van tien sessies gestrek. Tydens die eerste en laaste drie sessies van die intervensieprogram is die betrokke kind se ouers saam in die sessies betrek. Dit is vanuit die bespreking van die resultate in die empiriese hoofstuk duidelik dat elkeen van die kinders by die intervensieprogram baat gevind het, aangesien elke kind se bewustheid van sy aggressie verhoog het, sy gedrag verbeter het en die ouer-kind binding versterk is.
- **Om die hulpverlening deur middel van speltherapie vanuit die gestaltbenadering te rig ten einde die kind te bemagtig om sy aggressie te hanteer en die ouer-kind binding te versterk.** Die terapeutiese sessies is suksesvol deurgevoer, aangesien die aggressiewe kind van sy gevoelens bewus kon word en sy onaanvaarbare gedrag verminder het. Dit het tot die verbetering van die ouer-kind binding aaleiding gegee. Die tegnieke en hulpmiddels in speltherapie vanuit die gestaltbenadering blyk ook die mees effektiefste medium te wees om die kind tot verantwoordelikhedsneming te lei en om kontak met homself en die omgewing te bewerkstellig.
- **Om 'n spelterapeutiese intervensieprogram daar te stel vir gebruik deur spelterapeute en maatskaplike werkers.** Die intervensieprogram kon suksesvol ontwikkel, geïmplementeer en geëvalueer word, ten einde die aggressiewe kind en sy ouers in positiewe kontakmaking met hul gevoelens en hul verhouding te ondersteun. Aanbevelings op mesovlak kon deurgegee word (vergelyk paragraaf 8.4.2.1).
- **Om na afloop van die intervensieprogram, gevolgtrekkings en aanbevelings aan ouers en maatskaplike werkers te verskaf rondom die identifisering en hantering**

van aggressie by die middelkinderjare kind en die versterking van die ouer-kind binding. Die gegewens kon na afloop van die intervensieprogram in hoofstuk 6 verwerk en geïnterpreteer word. Die program en riglyne vir die aanwending van die intervensieprogram met die aggressiewe kind is in hoofstuk 7 bespreek en aanbevelings word op mikro-, meso- en makrovlak in die betrokke hoofstuk gemaak.

Dit is uit die voorafgaande bespreking duidelik dat die doelstelling en doelwitte van die betrokke studie ten volle bereik is.

8.6 DIE NAVORSINGSHIPOTESE

Die navorsingshipotese is soos volg geformuleer: **Indien die aggressiewe kind in sy middelkinderjare by die spelterapeutiese intervensieprogram betrek word, en sy ouer(s) deur die intervensieprogram bemagtig word, kan die kind gehelp word om van sy aggressie bewus te word, en sy aggressie te beheer en te verminder en sodoende word die ouer-kind binding versterk.** Die navorser het daarin geslaag om 'n spelterapeutiese intervensieprogram op te stel (vergelyk hoofstuk 7) en met vyf kinders wat aggressiewe gedrag openbaar, deur te voer. Dit is verder uit die interpretasie van gegewens duidelik dat die vyf kinders van hul aggressie bewus geword het en dat die ouer-kind binding verbeter het. Uit die genoemde resultate, kan dus aanvaar word dat die hipotese in geheel ondersteun en bevestig word.

8.7 HIPOTESSES VIR VERDERE NAVORSING

Aangesien die navorsingshipotese bevestig is, kan die volgende hipoteses vir verdere navorsing geformuleer word:

- Indien die aggressiewe kind by 'n spelterapeutiese intervensieprogram betrek word, sal hy van sy aggressie bewus word.

- Indien die aggressiewe kind by 'n spelterapeutiese intervensieprogram betrek word, sal hy die impak van sy aggressiewe gedrag op die ouer-kind binding verstaan en beter insig toon om sy gedrag te beheer en te hanteer.
- Indien die aggressiewe kind by 'n spelterapeutiese intervensieprogram betrek word, sal hy meer vertrou in homself hê om sy gevoelens makliker te verbaliseer en ander te vertrou ten einde sy ware self te wees.

8.8 SAMEVATTING

Die doel van die studie was om 'n spelterapeutiese intervensieprogram saam te stel, ten einde die aggressiewe kind in die middelkinderjare te help om van sy aggressie bewus te word en sodoende die ouer-kind binding te versterk.

Hierdie studie poog om gevolgtrekkings ten opsigte van die literatuur en die navorsingsproses te maak. Aanbevelings word ten opsigte van die aggressiewe kind, sy ouers, terapeute, onderwysers, onderwysdepartemente en toekomstige navorsing gemaak. Die doelstelling en doelwitte is breedvoerig bespreek en is suksesvol in die betrokke studie bereik. Die navorsingshipotese kon vanuit die studie bevestig word en 'n hipotese vir verder studies kon gemaak word. Ten slotte blyk die spelterapeutiese intervensieprogram in belang van die aggressiewe kind te wees. Die kind slaag daarin om kontak met homself en die omgewing te maak. Die intervensieprogram is 'n aanwinst vir elke maatskaplike werker en terapeut wat met aggressiewe kinders werk.